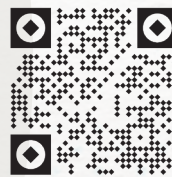

JEROEN REYNIERS
is specialist in de studie van relieken. Momenteel is hij wetenschappelijk medewerker en coördinator van het 'PaReS – Painted Relic Shrines in Situ' project. Dit is een samenwerking tussen het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, de Universiteit Antwerpen en de Université libre de Bruxelles.

Jeroen Reyniers
<https://pares.kikirpa.be>

[AFB.1] Hoofd van de Heilige Elisabeth van Hongarije in de kathedraal van Brussel.

Foto © KIK-IRPA, BRUSSEL

Wanneer iemand dierbaar sterft in onze nabije omgeving, dan willen we graag iets tastbaars van die persoon bijhouden. Een tekstje dat je grootmoeder ooit schreef, een foto, een WhatsApp conversatie met je vriend of vriendin. Blijvende resten van geliefden bewaren, het bestaat al eeuwenlang. In de context van religies spreken we over 'reliëken'.

Elke kerk heeft een reliëk in het bezit. Het is een tastbare herinnering aan een heilige, maar de ene reliëk is de andere niet. Ze bestaan in drie vormen. Enerzijds zijn er de beenderen van een heilige. ^[AFB.1] Deze waren de belangrijkste en waren ook het moeilijkste voor een kerkgemeenschap om te verkrijgen. Daarnaast had je 'tweederangsreliëken'; voorwerpen die de heilige tijdens zijn of haar leven gebruikte, zoals een kleed, een staf of een drinkkom. Een laatste categorie zijn de souvenirs die in grote hoeveelheden bestonden en uitgedeeld werden. Het zijn objecten die te maken hebben met waar de heilige ooit is geweest, denk bijvoorbeeld aan een stukje grotsteen waarin Sint-Benedictus enige tijd vertoefde. De grot is niet al te bijzonder, maar omdat die ene man er is geweest, dwaalt er iets heiligs rond. En die herinnering houden we levend door een fragment van die heiligheid als aandenken mee naar huis te nemen. Ook nu nog bestaan zo'n gebruiken, alleen nemen we sneller onze smartphone bij de hand om die specifieke plek via een foto vast te leggen. Maar evengoed bestaat er nog een handel van bijzondere objecten, denk maar aan de verkoop van stukjes Berlijnse muur.

Wie vijfhonderd jaar geleden ziek was, kon niet naar een dokter of het ziekenhuis. In plaats daarvan ging je naar de kerk en smeekte je om hulp bij de reliëken of bij een beeld van een heilige. Maar zijn die reliëken wel echt? Die vraag houdt ons al eeuwenlang bezig. Doorheen de geschiedenis kent het reliëken- en heiligenverhaal verschillende perioden van heuse bewondering naar grote minachting. Heiligen hadden ooit een belangrijke centrale functie in ons dagelijks leven. Tegenwoordig kennen we dat gebruik niet meer. En hoewel vele reliëken jaren geleden op kerkzolders belandden of in kasten werden verstopt, worden ze nu steeds meer van onder het stof gehaald. We zien die reliëken als iets bijzonders. Het is cultureel erfgoed geworden.

CULTUREEL ERFGOED

Als erfgoedsspecialist doorkruis ik al enkele jaren het land om de fascinerende verhalen over heiligen en de reliëken toe te lichten. Tegenwoordig zijn we heel kritisch over alles en iedereen. Met de bril van vandaag bekritisseren we al heel snel de gebruiken en tradities uit het verleden. Of het verhaal en de reliëken nu echt is of niet, dat heeft voor een kunst- en cultuurhistoricus als ik an sich weinig belang. Het is mooi om te ontdekken hoe mensen van alle rangen in onze maatschappij eeuwenlang appreciatie hadden voor heiligen. De reliëken werden in mooie kisten (reliëkschrijnen) gestopt; ze werden rondgedragen, gekust en de beenderen zelf werden vaak met kostbaar textiel omwikkeld. Bewondering was er van generatie op generatie en een heilige werd steeds eerbiedwaardig behandeld en getoond. Elke reliëkhouder op zich is dus uniek en elk verhaal is boeiend om te doorgronden.

De nieuwste technologische snuffjes maken het tegenwoordig mogelijk om de verhalen achter de reliëken te ontrafelen. Al jarenlang is het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) in Brussel de instelling bij uitstek voor de studie van zulke herinneringsobjecten. Het is het laboratorium van de radiokoolstofdatering dat het mogelijk maakt om botresten te dateren. En wat valt op: er zijn wel degelijk beenderen van heiligen aan te duiden waarbij de datering klopt. Zo dateren onder meer de beenderen van Sint-Rumoldus in Mechelen uit de juiste periode en de fysieke problemen waarmee hij tijdens zijn leven kampte zijn ook bij de studie van zijn skelet vastgesteld.

'IN ABSENCE'

Een gedachtewisseling tussen rouwen en objecten werd dit jaar voorgesteld op de tentoonstelling 'In Absence' (20 april-11 mei) die Sereni samen met PXL-MAD School of Arts in Hasselt realiseerde. Hedendaagse kunstenaars kregen er de kans om hun rouwkunstwerken te tonen. Eveneens werd aandacht geschonken aan het verleden, waarbij er twee schedels en een eeuwenoude reliekhouders aan het publiek werden gepresenteerd. ^[AFB.2] Door de tentoonstelling werd goed duidelijk dat we bij ieder rouwproces herinneringen en tactiele voorwerpen van een dierbare koesteren en dat we ons leven, ondanks het verlies, moeten verderzetten. Onze geliefden staan we af door het lichaam uit te strooien of in een columbarium te plaatsen of alles onder de grond te begraven. Bij de relieken liggen de kaarten opvallend anders. De stoffelijke resten van heiligen werden de voorbije eeuwen bewust niet weggestopt, met de bedoeling ze regelmatig te tonen. Zo kon de bijzondere aanwezigheid en kracht van de heilige op die plek geaccentueerd worden en versterkte het ook de verwondering bij de gelovigen.

[AFB.2] Twee schedelreliken op de tentoonstelling 'In Absence' in Hasselt.
Foto © Caroline Barberis

[AFB.3] Beschilderd relikschrijn van Johannes de Doper uit ca. 1490.

's Herenelderen, Sint-Stefanuskerk.

Foto © Jan Bellen

BLIK OP DE TOEKOMST

Er zijn verschillende projecten lopende om de relieken meer onder de aandacht te brengen. 'PaReS – Painted Relic Shrines in Situ' is daarbij het belangrijkste voorbeeld. In vele kerken vind je nog houten beschilderde relikschrijnen uit de middeleeuwen terug die bovendien nog op de plaats staan waarvoor ze ooit zijn gemaakt. [AFB.3] Stuk voor stuk worden deze kisten de komende jaren gefotografeerd, onderzocht en suggesties aangereikt om de bewaring van deze unieke stukken voor de toekomst te garanderen. Meer weten: <https://pares.kikirpa.be>.

Daarnaast start aan het einde van het jaar de online reeks 'Ken je heilige in 60 minuten'. Wekenlang zal ik de verhalen van verschillende heiligen onder de aandacht brengen en motiveer ik de luisteraars om als toerist in eigen land de relieken van deze heiligen te gaan opzoeken. Eveneens worden uitstappen georganiseerd om de bijzondere relieken te gaan (her)ontdekken. Volgende heiligen staan alvast geprogrammeerd: Sint-Ursula en de 11.000 (!) maagden, Sint-Odilia van Keulen en Sint-Lutgardis van Tongeren. Meer informatie vind je terug op www.amarant.be.

Momenteel werken Mark Van Strydonck en ik aan een nieuw boek over relieken in België. De voorbije jaren hebben we beiden de kans gehad om de inhoud van vele relikschrijnen in kerken en kloosters te analyseren. De spannende zoektocht en de verrassende onderzoeksresultaten dankzij laboratoriumstudies zullen er uit de doeken worden gedaan. Een boek om alvast naar uit te kijken.